

- Gepubliceerd in: De Seizoener nr. 1 - 2011

Het oogstfeest in Ein Bustan: vernieuwd religieus bewustzijn

In een land met twee verschillende culturen en talen zou je verwachten dat er op school aan allebei aandacht wordt gegeven. Dat is in Israël niet het geval. Het schoolstelsel is zo opgebouwd, dat Joodse en Arabische kinderen al vanaf de kleuterschool gescheiden worden. Dat is in de wet vastgelegd. De twee schoolstelsels kennen een verschillend leerplan, regelgeving en financiering. Deze scheiding heeft een politieke achtergrond, namelijk de wens van veel Joden om een zuiver Joodse staat op te bouwen. Die wens wordt bedreigd door vermenging van taal en cultuur, en door uitbreiding van niet-Joodse Israëlische burgers. De politiek is erop gericht om zulke ontwikkelingen te voorkomen.

Noord-Ierland

Onderzoeken in andere landen, zoals in Noord-Ierland, laten zien, dat gescheiden onderwijs de vijandigheden en angsten sterk stimuleert. In april werd in Noord-Ierland voorgesteld om subsidies aan gescheiden scholen te staken. De meeste scholen zijn daar geheel Protestant of Katholiek. Ook wonen deze groepen meestal in gescheiden wijken. Dat is een bodem voor misverstanden en geweld. Gescheiden onderwijs is ook veel duurder. Dat is in crisistijd één van de redenen waarom er steeds meer stemmen opgaan om de segregatie (scheiding) te doorbreken. De Unionistenleider Robinson zei in een speech op 16 oktober:

“Wij kunnen de scheidingen in onze huidige samenleving niet overwinnen wanneer onze kinderen gescheiden onderwijs krijgen... Ik ben ervan overtuigd dat de toekomstige generaties nauwelijks zullen geloven dat zo'n scheiding bestond voor zo lange tijd. De waarheid is, dat ons onderwijssysteem een

mildere vorm van apartheid is, die onze samenleving fundamenteel schaadt. Wie van ons zou het acceptabel vinden dat een land of een staat zijn kinderen onderwijs geeft op basis van rassenverschillen, met witte en zwarte scholen? Toch zijn wij bereid om een systeem te hanteren dat onze kinderen bijna totaal scheidt op basis van religie. Als samenleving zijn wij geen toeschouwers; wij zijn deelnemers, en gaan ermee door om onze scholen op die basis te financieren. En dan zijn we verbaasd dat we nog steeds een verdeelde samenleving hebben.”

Van Robinson mogen de kerken hun eigen scholen runnen, maar niet op basis van staatssubsidie. Natuurlijk kun je daar ook vraagtekens bij zetten. Onderwijs zou inhoudelijk vrij van staatsinmenging moeten zijn, op basis van vrije keuze door de ouders. Maar die keuze moet de staat dan wel mogelijk maken en niet afdwingen via het belastinggeld dat dezelfde ouders aan de staat betalen. Maar dat even terzijde. Het gaat hier om het effect van gescheiden onderwijs.

Engeland

Ook in Engeland zijn er felle discussies over het thema van gescheiden scholen, maar dan op etnische basis. Al 10 jaar kent men b.v. de Oldham-rellen, waarin Aziaten met blanke inwoners op de vuist gaan. Dat gebeurt ook in andere steden, zoals Burnley en Bradford. Onderzoek van het ministerie van binnenlandse zaken naar de achtergronden leidde tot het *Cantle rapport*, dat in december werd gepubliceerd. Het rapport laat zien dat scheidingen langs etnische, culturele en religieuze lijnen voor een groot deel bijdragen aan de spanningen die tot het geweld leiden. Het rapport legt de schuld vooral bij het gescheiden onderwijs. De verdeeldheid begint immers al op jonge leeftijd. Het rapport geeft enkele aanbevelingen:

Tenminste 25% van de leerlingen zou van andere culturele afkomst moeten zijn. En verder zou in het leerplan aandacht moeten zijn voor respect en begrip voor de culturen in de omgeving.

Een ander onderzoek kwam tot een vergelijkbare conclusie. Het *Ritchie rapport* concludeert n.a.v. de Oldham rellen: “In onze visie is het wenselijk dat in principe zoveel mogelijk scholen een gemengde instroom hebben, zodat kinderen elkaars gewoonten leren kennen, en begrijpen dat stereotypen en racisme onaanvaardbaar zijn.”

In 2008 publiceerde de Runnymede Trust al een rapport hierover: “Right to divide? Faith schools and the Community Cohesion.” (“Recht om te scheiden? Religieuze scholen en cohesie in de samenleving.”) Het rapport schrijft dat: “de bestaande niveaus van etnische segregatie tussen scholen verder zal verergeren op basis van geloof,” en dus: “wanneer religieuze scholen overtuigd zijn van hun waarde voor de samenleving, dan geldt dat voor álle kinderen. Staatssubsidie neemt het principe met zich mee, dat een school voor alle kinderen open moet zijn.”

Israël

Kinderen in Israël groeien op met vijandbeelden, angst en onbekendheid met de andere cultuur in het land. Pogingen om daar iets aan te veranderen

moeten beginnen met het onderwijs. Die gedachte was de achtergrond van de oprichter van Ein Bustan, Amir Shlomian. Ein Bustan is daarmee één van de weinige initiatieven in Israël die probeert twee-talig en multi-cultureel onderwijs te realiseren. Het is het enige waldorf-initiatief dat die stap nam in Israël. Zeven jaar geleden begon Ein Bustan met een kleuterklasje. Nu zijn er drie leeftijdsgroepen tot 7 jaar. Het pilot project dat dit schooljaar begon met een eerste klas stuitte echter op grote moeilijkheden en weerstand bij de overheid. Er moest een geïmproviseerde vorm gevonden worden, omdat voor een twee-talige lagere school geen plaats is in het onderwijssysteem.

Behalve Ein Bustan zijn er maar een paar andere pioniers in die richting. Zoals de kleuterschool van de YMCA (Young Men's Christian Association) in Jeruzalem, die al in de 80-jaren startte. De YMCA is een oekomenische jongerenorganisatie met meer dan 45 miljoen leden over de hele wereld.

De internationale Joodse organisatie 'Yad B yad' (Hand in Hand) heeft in Israël drie gemengde lagere scholen. Eén ervan is de Galid school in Galilea. Het gaat hier om seculiere scholen, dus de religieuze component die Ein Bustan kent is daar afwezig. Ook is er een ander pedagogisch concept, waar bijvoorbeeld de computer een belangrijke rol speelt, zelfs bij jongere kinderen. Een vierde school verzelfstandigde zich in Beersheva en wordt door de organisatie 'Hagar' gerund. De school heeft tot nu toe vier klassen.

Over de scholen met gemengd onderwijs schrijft Rachel Gottlieb van Ein Bustan: "Deze scholen zijn anomalieën in het onderwijssysteem. Het lukte Ein Bustan om door de mazen van de wet te kruipen in een tijd dat het nog ietsje opener was, zo'n 5-6 jaar geleden. Wij worden "experiment" genoemd, of ook wel "erkend maar niet-officieel". Dat is een term die het ministerie moest uitvinden voor zulke scholen die niet in het systeem passen. In het huidige politieke klimaat, waar de rechtse partijen overheersen, met voortdurende pogingen om de rechten van minderheden te beperken, racistische wetgeving door te voeren, en de Arabische taal uit het openbare leven te verdringen, worden wij niet alleen als illegaal gezien, maar als een bedreiging."

Het duurde dan ook tot eind maart voordat de subsidie van het ministerie binnenkwam voor het pilot klasje. Maar daarbij kwam ook de mededeling dat het project illegaal is, en dat de Arabische en Joodse kinderen gescheiden moeten worden. Ein Bustan geeft niet op en probeert nieuwe wegen te vinden om toch door te gaan, zoals u kunt lezen in deze Nieuwsbrief.

Vrijheid of gelijkheid?

In Israël wordt de scheiding in het onderwijs steeds enger afgedwongen. Van de religieuze scholen in Ierland wordt in feite gevraagd zich te openen voor alle kinderen, en ook aandacht te besteden aan andere culturen en religies. Voor velen voelt dat, alsof zij hun identiteit verliezen. De spanningen rond dit vraagstuk zijn over de hele wereld voelbaar, ook in Nederland. Kan de staat zich mengen in de (religieuze) identiteit van een school? Ik vind van niet. Zoals eerder gezegd, zou de staat alleen de middelen gelijkwaardig moeten verdelen. Ouders kunnen dan vrij kiezen voor de school die zij wensen.

Maar het probleem van de scheidingen in de samenleving is wel dringend aanwezig. Dat is niet een probleem van de overheid maar van iedereen in de samenleving, met name de ouders en de leerkrachten. Is het wel mogelijk om het onderwijs zó in te richten dat aan de éne kant de pedagogische, culturele en religieuze identiteit overeind blijft, en aan de andere kant ook begrip en respect voor de andere culturen en religies wordt geleerd? Of betekent dit probleem het begin van de totale afbraak van verschillende culturele of pedagogische identiteiten in het onderwijs? Die spannende vraag kunnen we niet aan de overheid overlaten. Om te beginnen al omdat de overheid de neiging heeft om hiërarchisch voor anderen te beslissen, en dan met categorische maatregelen komt die iedereen gelijkschakelen. "Staatsonderwijs neemt het principe met zich mee, dat de school voor alle kinderen toegankelijk moet zijn" betoogt het rapport van de Runnymede Trust. Dat betekent dan toch dat de overheid ook het gelijke recht op onderwijs voor verschillende culturen en levensbeschouwingen moet garanderen. En *niet* dat de overheid zich met de inhoud van het onderwijs moet bemoeien!

Zou de gelijkschakeling ook voor de onderwijsinhoud afgedwongen worden, dan kan dit in deze tijd alleen uitdraaien op een atheïstisch-materialistisch perspectief voor iedereen. De gelijkschakeling die in de rechtsfeer op zijn plaats is, bijvoorbeeld wanneer het gaat om recht op onderwijs, is schadelijk wanneer het gaat om de *inhoud* van het onderwijs. Daar weten de voormalig communistische landen over mee te praten.

Er lijken zich zo twee wegen aan te dienen, die beide onbevredigend zijn:

1. De vrije keuze die nu vaak leidt tot gescheiden onderwijs. Door de massa-migratie dreigt vermenging van culturen, die door de autochtone bevolking vaak als een bedreiging van de eigen cultuur wordt gezien. Een logische reactie is : muren om de eigen gemeenschap optrekken, waarbinnen de traditionele gebruiken worden bewaard.
2. De overheid stelt vermenging verplicht voor iedereen, om vijandige verhoudingen al vanaf de kindertijd tegen te gaan. Dit leidt tot gelijkschakeling van de inhoud van het onderwijs, wat neerkomt op het verdrijven van een spirituele levensbeschouwing uit de scholen. De overheid kan nog steeds in bijna alle landen de onderwijsinhoud via controle van van de subsidievoorwaarden afdwingen.

Deze discussie speelt over de hele wereld. Is er nog een andere weg uit dit dilemma? Of zijn er misschien meerdere wegen mogelijk?

De weg van Ein Bustan

Ook in Ein Bustan zoekt men ook naar een antwoord op deze vragen. Men ontwikkelde daar een concept waarin twee religies, twee culturen en twee taalgroepen geïntegreerd werden. Dat is heel spannend. De weg die Ein Bustan daarin gaat, tastend en zoekend, leidt tot een verdiept bewustzijn van de religieuze inhouden zelf. Zolang de gebruiken en rituelen van de religies en culturen exclusief blijven, gebonden aan voorschriften en gescheiden in (etnische of andere) groepen, dan kan er geen brug geslagen worden naar andere religies en culturen. Wil je dat toch bereiken, en tegelijk de religieuze

ervaring niet opheffen, dan kan dit alleen wanneer de kern van de religieuze gebruiken zó bewust wordt gemaakt, dat het algemeen-menselijke perspectief daarin wordt begrepen. Zie daarover de zoektocht van Amir en Hasna naar een vrijer begrip van het feest van Shavuot of Pentacoste. Voor dát perspectief zijn sommige vieringen meer of minder geschikt. Met name vieringen die sterk op etnische exclusiviteit zijn gebaseerd, passen daar niet meer goed bij. In feite ontwikkelt zich hier en-passant een nieuwe invulling van religie, gebaseerd op individueel bewustzijn en ervaring van de betrokken mensen. Met andere woorden: religie wordt vrij in plaats van afgeschaft. Dat is een groots algemeen menselijk ontwikkelings-ideaal!

Cornelis Boogerd – Pinksteren 2012

– Met dank aan Rachel Gottlieb